

Helsingin kaupungin toisen asteen maksuttomuuden kokeilu

Loppuraportti

1 Helsingin kaupungin toisen asteen maksuttomuuden kokeilu

Helsingin kaupunginhallitus päätti (17.9.2018/579 §) ryhmäaloitteen pohjalta esittää kaupunginvaltuustolle, että Helsingin kaupunki lähtee edistämään toisen asteen maksuttomia oppimateriaaleja ja työvälineitä toiselle asteelle niin, että ensimmäiset toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi tehdään lukukaudella 2019–2020.

Kaupunginvaltuusto päätti (28.11.2018/378 §) hyväksyessään vuoden 2019 talousarvion kohdentaa 2 miljoonaa euroa toisen asteen maksuttomuuden kokeiluun. Kasvatus- ja koulutuslautakunta päätti (18.12.2018/268 §) budjettivalmistelunsa yhteydessä kohdentaa määrärahan lukuvuonna 2019 aloittaville ensimmäisen vuoden opiskelijoille lainattavaan oppimateriaaliin, HSL:n Helsingin sisäiseen matkakorttiin ja kulttuurikäynteihin. Hankinnat tehtiin kesän ja syksyn 2019 aikana.

Kokeilun budjetti ja toteuma

	Budjetoitu	Toteuma 31.12.2010
<i>Suomenkieliset lukio</i>	1 158 000	1 096 710
<i>Ruotsinkieliset lukiot</i>	255 00	233 500
<i>Stadin ammatti- ja aikuisopisto</i>	587 000	449 832
Yhteensä	2 000 000	1 780 043

Hankinnat eriteltynä

<i>Suomenkieliset lukiot</i>	Budjetoitu	Toteuma 31.12.2010
<i>Lainattava oppimateriaali</i>	750 000	729 843
<i>HSL:n matkalippu</i>	320 000	303 213
<i>Kulttuurikäynnit</i>	70 000	47 932
<i>Maksuttomuuden koordinaattori</i>	18 000	15 722
Yhteensä	1 158 000	1 096 710

<i>Ruotsinkieliset lukiot</i>	Budjetoitu	Toteuma 31.12.2010
<i>Lainattava oppimateriaali</i>	184 000	175 048
<i>HSL:n matkalippu</i>	60 000	48 833
<i>Kulttuurikäynnit</i>	11 000	9 620
Yhteensä	255 00	233 500

<i>Stadin ammatti- ja aikuisopisto</i>	Budjetoitu	Toteuma 31.12.2010
<i>Lainattava oppimateriaali</i>	40 000	52 959

HSL:n matkalippu	492 000	367 936
Kulttuurikäynnit	55 000	28 937
Yhteensä	587.000	449 832

Kokeilun piiriin kuuluivat opintonsa syksyllä 2019 aloittaneet ensimmäisen vuoden opiskelijat Helsingin kaupungin lukioissa (myös lukioon valmistava koulutus) sekä Stadin ammatti- ja aikuisopistossa (perustutkinto- ja VALMA-opiskelijat).

Kasvatus- ja koulutuslautakunta päätti (17.12.2019/396 §) hyväksyessään kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vuoden 2020 tulosbudjetin, että maksuttomuuden kokeilu ei jatku vuonna 2020. Pääsyyt kokeilun lopettamisen taustalla olivat yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvissä kysymyksissä ja niiden toteuttamisen edellyttämä lisärahoituksen tarve. Maksuttomuuden kokeilu sai syksyn aikana kritiikkiä ja myös kannanoton tasa-arvovaltuutetulta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu totesi lausunnossaan, että kokeilu olisi ollut hyvä laajentaa myös yksityisiin oppilaitoksiin yhdenvertaisuuden nimissä. Mahdollisuuksia näin laajamittaiseen laajentamiseen ei rahoituksen puolesta ollut.

2 Toteutus

Toisen asteen maksuttomuuden kokeilu jaettiin kolmeen osakokonaisuuteen: lainattavaan oppimateriaaliin, HSL:n matkalippuun ja kulttuurikäynteihin. Alla kuvataan lyhyesti kunkin osakokonaisuuden toteuttaminen.

2.1 Lainattava oppimateriaali

Lukiot

Kahden miljoonan euron määrärahasta 974 000 euroa kohdennettiin opiskelijoille lainattavien oppimateriaalien hankkimiseksi. Suomenkielisille lukiolle rahaa oli noin 3 200 aloittava opiskelija ja ruotsinkielisille lukioille noin 400 aloittava opiskelija. Oppimateriaalihankintoihin liittyen lukioille laadittiin tiedote, joka sisälsi hankintaohjeen.

Hankinnassa hyödynnettiin perusopetuksen oppimateriaalihankintoihin kilpailutettua välittäjää Suomen Kirjastopalvelu Oy:tä. Välittäjän kautta lukiot pystyivät hankkimaan Finn Lecturan, Editan, Otavan, SanomaPron, Schildts & Söderströmsin ja Tabletkoulun oppimateriaaleja. Digitaaliset materiaalit suositeltiin hankkimaan 48 kuukauden pituisina lisensseinä, jotta ne olisivat opiskelijan käytössä koko lukio-opintojen ajan sekä silloin, kun opiskelija valmistautuu ylioppilaskirjoituksiin.

Kunkin lukion oppimateriaalibudjetti määräytyi lukion aloituspaikkojen perusteella. Lukiot päättivät itse, mille kursseille lainattavaa materiaalia hankitaan. Rehtorit koostivat hankittavista materiaaleista hankintasuunnitelmat, jotka tarkastettiin toimialan hallinnossa. Hankintaluvan saatuaan lukiot tekivät oppimateriaalitalauksen Suomen Kirjastopalvelu Oy:n KouluAarre-verkkokaupasta.

Lukiot tekivät päätilaukset kesäkuun aikana. Lisäksi lukioilla oli mahdollisuus tehdä budjettinsa sallimissa rajoissa täydentävä tilaus syksyllä, kun uusien opiskelijoiden kurssivalinnat olivat varmistuneet.

Lukioiden syksyllä hankkimat digitaaliset lisenssit jaettiin opiskelijoille kunkin lukion oman suunnitelman mukaisesti. Näin ollen myös keväällä 2020 saattoi alkaa kurseja, joihin opiskelija sai materiaalin maksutta. Digitaalisten materiaalien lisenssit ovat voimassa pääsääntöisesti 48–60 kuukautta, eli ne ovat opiskelijoiden käytössä lukio-opintojen loppuun asti ja ylioppilaskirjoituksiin valmistauduttaessa. Osaan lukioista on hankittu myös painettuja oppikirjoja, joiden lainaus- ja palautustoimintaa lukiot ovat hoitaneet parhaaksi katsomallaan tavalla.

Stadin ammatti- ja aikuisopisto

Stadin ammatti- ja aikuisopiston lainattaviin oppimateriaaleihin kohdennettiin 53 000 euroa. Määrärahalta hankittiin tabletteja, jotka pysyvät jatkossakin oppimisyhteisöjen käytössä, mahdollistaen mm. digitaalisen oppimateriaalin ja työhöiden käytön sekä työprosessien dokumentoinnin ja videoinnin.

2.2 HSL:n matkaliput

HSL:n Helsingin sisäisiin matkalippuihin kohdennettiin käytettäväksi 872 000 euroa. Kokeiluun osallistuville hankittiin pääsääntöisesti HSL:n AB-vyöhykkeiden kausiliput. Helsingiläisille C-vyöhykkeellä asuville opiskelijoille (postinumeroalue 00890), hankittiin ABC-vyöhykkeiden kausilippu.

Matkalippueteuuteen liittyen oppilaitoksille laadittiin tiedotteet, joka sisälsivät toimintaohjeen lukio-/opintosuhteereille.

Yhteistyössä HSL:n kanssa sovittiin toimintatavasta, jossa kokeilun piiriin kuuluva opiskelija hakee opintotoimistosta oppilaitoksen leimalla täydennetyt todistuksen, joka oikeuttaa matkalippuun. Lukioissa matkalipputodistuksia jaettiin opiskelijoille jo kesäkuussa opiskelupaikan vastaanottamisen yhteydessä. Stadin ammatti- ja aikuisopistossa todistuksia alettiin jakaa 7.8.2019 alkaen. Todistuksen saatuaan opiskelijat hakivat matkaliput omatoimisesti HSL:n palvelupisteestä Rautatien torilta, Pasilasta tai Itäkeskuksesta. Opiskelijoille annettiin mahdollisuus hankkia omakustanteisesti lisävyöhyke matkalippuun. Esimerkiksi AB-lippu oli mahdollista päivittää ABC-lipuksi maksamalla itse näiden lippujen hinnan välinen erotus.

Verohallinto ilmoitti, että Helsingin kaupungin kustantama matkalippu on opiskelijalle veronalainen etuus, joten Helsingin kaupunki teki edusta sen arvon mukaisen ilmoituksen tulorekisteriin. Etuuden arvoon vaikuttivat HSL:n voimassa olleen hinnaston mukaisesti mm. ladattavan kauden pituus sekä opiskelijan ikä ja asuinkunta. Oppilaitokset ilmoittivat opiskelijan saaman edun arvon HSL:n laskujen perusteella Helsingin kaupungin taloushallintopalvelulle (Talpa), joka teki varsinaiset tulorekisteri-ilmoitukset.

Kelan suosituksen mukaisesti opiskelijoita ohjeistettiin selvittämään edun mahdollinen vaikutus muihin etuuksiin ennen matkalipun hakemista. Stadin

ammatti- ja aikuisopistoa varten laadittiin erillinen opiskelijalle tulostettava ohje matkalippuedun vaikutuksen selvittämisestä. Lisäksi matkalippuetaudesta laadittiin viranomaistiedote, joka lähetettiin Kelalle ja Uudenmaan TE-toimistolle.

Jos opiskelija syksyn aikana lopetti opintonsa, loppui myös hänen oikeutensa matkustaa Helsingin kaupungin kustantamalla matkalipulla. Tulorekisteriin ilmoitettavan etuuden korjaamiseksi opiskelijan tulee palauttaa matkalippu HSL:n palvelupisteeseen ja toimittaa palvelupisteestä saatu tuloste oppilaitoksen opintotoimistoon. Tulosteen ja HSL:n hinnaston perusteella opiskelijan saaman edun arvo voidaan laskea vastaamaan edun käyttöä ja korjata se tulorekisteriin.

HSL ei syksyn 2019 kestävän kokeilun aikana hyvittänyt mitätöityjä matkalippuja.

Helsingin kaupungilta saadulle matkakortille ladattu kausi ja yli 18-vuotiailla lisäksi kortille päivitetty alennusryhmä päättyivät 20.12.2019. Opiskelijalla oli halutessaan mahdollisuus muuttaa kaupungilta saatu matkakortti omaksi henkilökohtaiseksi matkakortikseen asioimalla HSL:n palvelupisteessä.

2.3 Kulttuurikäynnit

Kulttuurikäynteihin kohdennettiin käytettäväksi 136 000 euroa. Lukioille kulttuurikäynteihin valittavat opiskelija ja ammatti- ja aikuisopistossa opiskelevat oppilaitoksille laadittiin syksyn kulttuurikäynneistä erillinen tiedote ja ilmoittautumiskäytäntöön liittyvä ohje.

Kulttuurikäynneissä nähtiin tilaisuus rakentaa yhteistyötä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kanssa. Yhteistyön seurauksena toteutettiin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan lanseeraama Pääsy sallittu -kampanja, jonka tapahtumiin ilmoitettiin Kultus.fi-sivustolla 30.9.2019 mennessä.

Muihin kuin Pääsy sallittu -kampanjan kulttuuritapahtumiin ilmoitaudutaan syksyn aikana kyseisen tapahtuman edellyttämällä tavalla, ja liput hankitaan Helsingin kaupungin normaalin ostotilausprosessin mukaisesti.

Elokuvat ja urheilutapahtumat päädyttiin rajaamaan pois kulttuurikäynneistä. Ajatuksena oli, että näin opiskelijat osallistuisivat todennäköisemmin sellaisiin kulttuuritapahtumiin, joissa ei he eivät muuten tulisi käyneeksi.

3 Kokeilun tuloksia

Tulokset koostuvat kokeiluun varatun määrärahan käyttökohteista ja kokeilun piirissä olleille opiskelijoille ja oppilaitosten henkilöstölle teetetyt kyselyn tuloksista.

3.1 Lainattava oppimateriaali

Kokeilu lisäsi digitaalisten oppimateriaalien käyttöä Helsingin kaupungin lukioissa. Helsingin kaupungin toisen asteen maksuttomuuden kokeilussa 82 prosenttia hankitusta oppimateriaalista oli digitaalista. Noin kolmannes lukioista hankki

ainoastaan digitaalista materiaalia. Muutoin hieman lukiosta riippuen digitaalisten oppimateriaalien osuus tilatuista oppimateriaaleista oli noin 70–90 prosenttia.

3.2 HSL-matkaliput

HSL:n matkalippu annettiin kokeilun aikana 5 532 opiskelijalle. Matkalippuetus oli lunastettavissa 30.11.2019 asti. Kortille ladattu kausi päättyi 20.12.2019.

Matkalippuetus houkutteli myös edun väärinkäyttöksiin. Stadin ammatti- ja aikuisopistossa noin 60 opiskelijaa oli opintojen aloituspäivänä hakenut itselleen matkalippuedun saamiseksi tarvittavan todistuksen ja lipun saatuaan jäänyt keskeytykselle.

3.3 Kulttuurikäynnit

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan Pääsy sallittu -kampanja mitoitettiin 4 005 opiskelijalle. Ilmoittautumisaika päättyi 30.9., johon mennessä varauksia oli tehty 828 opiskelijalle. Kampanjan täyttöaste oli 20,7 prosenttia. Opiskelijamäärien perusteella suosituimpia tapahtumia olivat UMon konsertit. Eniten ryhmäilmoittautumisia tuli HAM:n opastetuille kierroksille.

Muihin kuin Pääsy sallittu -kampanjan kulttuurikäynteihin oli mahdollista ilmoittautua koko 2019 loppuvuoden ajan.

3.4 Opiskelijakyselyn tuloksia

Opiskelijakysely oli avoinna 30.9–7.10.2019. Rehtorit tiedottivat opiskelijoita kyselystä Wilman kautta.

Tietoa kyselyyn vastanneista	Suomenkieliset lukiot	Ruotsinkieliset lukiot	Stadin ammatti- ja aikuisopisto
Vastaajien määrä	1082	175	78
Aineiston kattavuus	47 %	43 %	2 %
Asuinkunta Helsinki	72 %	51 %	72 %
Yli 18-vuotias (vain Stadin ao.)	-	-	74 %

Lukioiden kattavuus on laskettu aloituspaikkojen perusteella. Stadin ammatti- ja aikuisopiston kattavuus perustuu 5.8.2019 aloittaneiden perustutkinto- ja VALMA-opiskelijoiden määrään. Täysi-ikäisyyttä kysyttiin ainoastaan Stadin ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoilta.

Vaikuttko maksuttomuuden kokeilu opiskelupaikan valintaan?	Suomenkieliset lukiot	Ruotsinkieliset lukiot
<i>ei yhtään</i>	32 %	42 %
<i>vähän</i>	11 %	14 %
<i>jonkin verran</i>	16 %	14 %
<i>paljon</i>	12 %	9 %

en tiennyt kokeilusta

29 %

21 %

Kyselyn perusteella maksuttomuuden kokeilu on vaikuttanut opiskelupaikan valintaan hieman tulkinnasta riippuen noin 23–39 prosentilla lukioiden aloittaneista opiskelijoista. Tieto kokeilusta näyttää tavoittaneen suurimman osan kyselyyn vastanneista opiskelijoista.

Paras tapa (ja toiseksi paras tapa) madaltaa opiskelun kustannuksia?	Suomenkieliset lukiot	Ruotsinkieliset lukiot	Stadin ammatti- ja aikuisopisto
<i>Ilmainen tietokone tai tabletti</i>	9 % (15 %)	10 % (17 %)	19 % (14 %)
<i>Ilmaiset kirjat (digitaaliset tai painetut kirjat)</i>	68 % (24 %)	69 % (24 %)	8 % (24 %)
<i>Ilmaiset työvälineet (esim. veitset, turvakengät, saksen)</i>	-	-	21 % (10 %)
<i>Ilmainen matkalippu</i>	18 % (52 %)	20 % (51 %)	42 % (33 %)
<i>Suora rahallinen tuki (esim. kelan oppimateriaalilisä)</i>	4 % (7 %)	1 % (2 %)	9 % (13 %)
<i>Maksuttomat kulttuuritapahtumat (esim. museo- tai teatterikäynnit)</i>	1 % (2 %)	0 % (1 %)	1 % (5 %)
<i>Muu, mikä?</i>	0 %	0 %	0 %

Opiskelijoilta kysyttiin, mikä olisi heidän omasta mielestään paras tapa pienentää opiskelusta aiheutuvia kustannuksia. Lukiolaiset kokivat maksuttoman oppimateriaalin selvästi tärkeimmäksi keinoksi. Stadin ammatti- ja aikuisopistossa tärkeimmäksi koettiin matkakortti. Matkakortti oli myös sekä lukiolaisten että Stadin ammatti- ja aikuisopiskelijoiden suosituin valinta toiseksi tärkeimmäksi keinoksi pienentää kustannuksia.

Jos saisit valita, ottaisitko käyttöösi digitaalisen vai painetun materiaalin?	Suomenkieliset lukiot	Ruotsinkieliset lukiot
<i>Ottaisin useimmiten digitaalisen materiaalin</i>	48 %	36 %
<i>Ottaisin useimmiten painetun materiaalin</i>	52 %	64 %

Maksuttomuuden kokeilussa suurin osa (82 %) lainattavasta oppimateriaalista hankittiin digitaalisessa muodossa. Kyselyn perusteella opiskelijat kuitenkin itse valitsivat käyttöönsä useimmiten painetun materiaalin.

HSL:n matkalipun käyttöönotto	Suomenkieliset lukiot	Ruotsinkieliset lukiot	Stadin ammatti- ja aikuisopisto
<i>Otin käyttööni ilmaisen matkalipun</i>	95 %	90 %	78 %
<i>Matkalippu vaikutti muihin etuuksiin</i>	5 %	3 %	8 %
<i>En olisi hankkinut kausilippua omakustanteisesti</i>	18 %	10 %	33 %

Lukioissa matkalippuedun ovat ottaneet käyttöönsä lähes kaikki siihen oikeutetut. Stadin ammatti- ja aikuisopiston vastaajista noin viidennes oli jättänyt lipun noutamatta. Toteutuneen laskutuksen perusteella osuus on jopa suurempi. Stadin ammatti- ja aikuisopiston vastauksissa on otettava huomioon, että enemmistö opiskelijoista on täysi-ikäisiä ja monet saavat opiskeluajalta sosiaalietuuksia (aikuiskoulutustuki, työmarkkinatuki, kotoutumisetuudet jne.), joihin matkalippu veronalaisena etuna olisi saattanut vaikuttaa. Matkalippuedun mahdollisen vaikutuksen selvittäminen on opiskelijan näkökulmasta työlästä.

Matkalipun merkitys	Suomenkieliset lukiot	Ruotsinkieliset lukiot	Stadin ammatti- ja aikuisopisto
<i>Melko tai erittäin tärkeä opintojen kannalta</i>	91 %	88 %	97 %
<i>Melko tai erittäin tärkeä vapaa-ajan kannalta</i>	83 %	66 %	83 %

Selvä enemmistö kyselyyn vastanneista opiskelijoista kokee matkalipun tärkeäksi niin opintojen kuin vapaa-ajan kannalta. Stadin ammatti- ja aikuisopiston kyselyyn vastanneista opiskelijoista miltei kaikki kokevat lipun tärkeäksi erityisesti opintojen kannalta. Tältä osin tulos on hieman ristiriidassa matkalipun käyttöönoton suhteen.

Kulttuurikäynnit osana opintoja	Suomenkieliset lukiot	Ruotsinkieliset lukiot	Stadin ammatti- ja aikuisopisto
<i>Koen mielekkäänä, että opiskeluun sisällytetään kulttuurikäyntejä</i>	87 %	74 %	94 %
<i>Olen jo osallistunut kulttuurikäynnille</i>	46 %	55 %	18 %
<i>Tapahtuma oli sellainen, jossa en olisi muuten tullut käyneeksi</i>	89 %	85 %	64 %

Vaikka Pääsy sallittu -kampanjan täyttöaste jäi matalaksi, kyselyyn vastanneista opiskelijoista suurin osa pitää kulttuuritapahtumien sisällyttämistä opintoihin mielekkäänä. Osa opiskelijoista oli jo ehtinyt osallistua kulttuuritapahtumiin, ja vastausten perusteella tapahtumat näyttävät olleen sellaisia, joihin nuoret eivät muuten tulisi osallistuneeksi.

3.5 Henkilöstökyselyn tuloksia

Henkilöstökyselyllä kartoitettiin oppilaitosten hallintohenkilöstön kokemuksia kokeilun toteutuksesta. Kysely oli avoinna helmikuun 2020 ajan.

3.5.1 Lainattava oppimateriaali

Lukioiden johto mielsi oppimateriaalihankintoihin liittyvän ohjeistuksen ja tiedotuksen riittäväksi. Aikaa hankittavien materiaalien suunnitteluun koettiin olleen enimmäkseen riittävästi. Oppimateriaalivalikoima myös vastasi hyvin lukioiden

tarpeita. Oppimateriaalit toimitettiin suurimmaksi osin sovitussa aikataulussa. Digitaalisen materiaalin aiempaa laajamittaisempi käyttö sujui pääosin hyvin, vaikka lukuvuoden alussa kärsittiin paikoin ongelmista eräiden digioppimisympäristöjen käyttöönoton ja lisenssihallinnan kanssa. Painettujen kirjojen kanssa ongelmaksi muodostui kirjojen säilytys ja opettajia työllistänyt lainaustoiminta. Digimateriaalien joustavampaa käyttöönottoa jäätin kaipaamaan, sillä kesken lukuvuotta aloittaneet opiskelijat aiheuttivat hallinnollista lisätyötä, koska jo tehtyjä hankintasuunnitelmia täytyi täydentää ja tehdä lisätilauksia. Erityistä kiitosta kokeilu sai siitä, että kaikilla uusilla opiskelijoilla oli ensimmäisten jaksojen pakollisten kurssien kirjat valmiina jo heti ensimmäisestä oppitunnista alkaen.

Lukiosihteerien kokemukset hankintojen aikataulusta vaihtelivat riittävästä erittäin tiukkaan. Itse tilaukset kuitenkin sujuivat enimmäkseen hyvin ja laskujen käsittely sujui rutiininomaisesti. Ohjeet miellettiin pääosin riittäviksi. Opiskelijoiden ja huoltajien suuntaan tapahtuvaa keskitettyä tiedotusta olisi toivottu enemmän. Enemmistö lukiosihteeristä koki, että kokeilussa hankitut oppimateriaalit lisäsivät heidän työ määrää melko paljon tai paljon.

3.5.2 HSL:n matkaliput

Enemmistö lukioiden ja Stadin ammatti- ja aikuisopiston johdosta koki matkalippuihin liittyvän ohjeistuksen ja tiedotuksen riittäväksi, mutta infoa lippumallin toteutuksesta olisi kaivattu aiemmin. Lisäksi välissä ollut kesä pirstalo kokonaisuutta. Matkalippuasioissa johdon rooli oli varsin pieni, sillä pääasiallinen työ kasaantui lukiosihteerille ja Stadin ammatti- ja aikuisopistossa opintosihteerille ja taloudenhoitajille. Koska Stadin ammatti- ja aikuisopistossa on jatkuva haku, matkalippuasiat kuormittivat opintosihteerit ja taloudenhoitajia läpi syksyn. Lukioihin taas kohdistui erittäin kova pistekuormitus heti lukuvuoden alussa.

Lukioissa matkalippuihin liittyvä ohjeistus koettiin enimmäkseen riittäväksi, mutta etuuden kohderyhmärajaukseen olisi toivottu enemmän perusteluja opiskelijoille kerrottavaksi sekä tarkempaa erittelyä niistä, joita kokeilun etuus ei koskenut. Matkalippulaskujen käsittely ja tulorekisteritietojen koostaminen aiheuttivat merkittävästi lisätyötä. Etenkin tulorekisteri-ilmoitusten edellyttämien tietojen koostaminen olisi kaivannut taakseen huomattavasti enemmän automaatiota.

Stadin ammatti- ja aikuisopistossa opintosihteerit kokivat kohderyhmärajauksen epäselväksi ja tiedottamisen opiskelijoille riittämättömäksi. Sen sijaan teknisiin pulmiin (kuten matkalipputodistuksen tulostamiseen liittyen) ei törmätty. Enemmistö vastaajista koki matkalippueteuden lisännen työ määrää merkittävästi ja kokeilu koettiin kuormittavaksi. Myös taloudenhoitajat, jotka Stadin ammatti- ja aikuisopistossa vastasivat matkalippulaskujen käsittelystä ja tulorekisteritietojen koostamisesta, kokivat työ määrän kasvaneen merkittävästi.

3.5.3 Kulttuurikäynnit

Lukioissa kulttuurikäyntien ohjeistus koettiin riittäväksi, mutta kulttuurikäyntien sovittaminen jo suunniteltuihin syksyn aikatauluihin oli vaikeaa. Käyntien jakaminen Pääsy sallittu -kampanjan kulttuuritapahtumiin ja muihin kulttuuritapahtumiin koettiin

osin epäselväksi. Lisäksi ilmoittautumismenettely eri tapahtumiin oli joltain osin hankalaa, ja lippuostoja ei kaikkien lippukauppojen ja tapahtumatuottajien kanssa saatu toimimaan kaupungin edellyttämällä tavalla. Yleisellä tasolla kokeilun kaltainen mahdollisuus opiskelijoille ilmaisiin kulttuurikäynteihin otettiin ilolla vastaan, kunhan tapahtumiin osallistuminen voitaisiin suunnitella riittävän aikaisin.

Stadin ammatti- ja aikuisopistossa kulttuurikäyntejä toteutettiin vähän. Osaltaan käyntien määrään vaikutti tarjottujen kulttuurikäyntien osumattomuus tutkintojen sisältöihin. Muita esiin nousseita syitä olivat hankalat varauskäytännöt ja aikataululliset haasteet.

4 Eräitä kokeilun aikana esiin nousseita pohdintoja

Oppimateriaalit

- Oppilaitoksen valitsemana oppimateriaalin formaatti ei välttämättä kohtaa opiskelijan toiveiden kanssa.
- Lainattavina materiaaleina painetut kirjat vaativat säilytystilaa ja koulun sisäisiä kirjastopalveluja.
- Kaikkien oppikirjakustantamoiden materiaaleja ei ollut saatavilla.
- Digitaalisten lisenssien edellyttämät tietosuojan liittyvien selvitysten ja sopimusten tekeminen vaatii aikaa, joka osaltaan pois sulki kokeiluista eräiden materiaalien hankinnan.
- Lukioiden oppimateriaalitulauksissa kustantajat toivoivat tilaukset tehtäväksi kesäkuun aikana, mutta aloittavien opiskelijoiden määrä ja ainevalinnat varmistuvat vasta lukuvuoden alussa.
- Sähköisten lisenssien siirtäminen opiskelijalta toiselle ei onnistu kaikilta kustantajilta, joten 48 kk lisenssi menee suurilta osin ” h u k k a a n ” , j o s o p i s eroaa.

HSL-matkaliput

- Helsingin kaupungin toisen asteen oppilaitoksissa paljon ulkopaikkakuntalaisia opiskelijoita, joita AB-lippu ei hyödytä, lisäksi osa Helsingistä kuuluu HSL:n C-vyöhykkeeseen. Opiskelijan mahdollisuus hankkia lippuun lisävyöhyke tai arvoa sulkee pois Helsingin kaupungin mahdollisuuden sulkea lippu omatoimisesti tapauksissa, joissa opiskelija lopettaa tai keskeyttää opintonsa.
- Matkalippu on opiskelijalle verotettava etuus, joka saattaa vaikuttaa muihin opiskelijan saamiin etuuksiin. Opiskelijan on selvitettävä vaikutukset henkilökohtaisesti, mikä voi olla hankalaa.
- HSL:n laskujen tarkastaminen lisää merkittävästi työmäärää oppilaitoksista.
- Tulorekisteri-ilmoitukset aiheuttavat hallinnollista työtä ja kustannuksia, automaatiota tulisi kehittää.

- Nykyinen matkalippueteuden toteuttamistapa on mahdollistanut väärinkäytökset (haetaan lippu ja jäädään heti keskeytykselle).

Kulttuurikäynnit

- Lukuvuoden kiireinen alku on vaikeasti sovitettavissa yhteen kulttuurikäyntien suunnitteluun ja toteutukseen.
- Ostotilaus- ja laskutusprosessin sulkee ulkopuolelle lippuvälittäjien kautta hankittavia lippuja, sillä aikaa tilauksesta laskun maksamiseen on monesti korkeintaan kaksi viikkoa. Esimerkiksi Pääsy sallittu -kampanjaan suunnitellut alueellisten kulttuurikeskusten tapahtumat jouduttiin jättämään kampanjan ulkopuolelle, koska liput näihin olisi pitänyt hankkia lippuvälittäjältä, jonka varausmalliin kaupungin laskutusprosessi ei sopinut.
- Halutaanko tiettyjä kulttuurikäyntejä rajata ulkopuolelle?
- Kulttuurikäyntien varaaminen ja seuranta aiheuttavat lisätyötä oppilaitoksissa.

5 Kokeilusta saatu oppi

Vaikka Helsingin kaupungin toisen asteen maksuttomuuden kokeilu jäikin kestoaltaan lyhyeksi, saatiin siitä runsaasti tietoa siitä, mitä toisen asteen maksuttomuutta toteutettaessa tulee ottaa huomioon. Kokemus on hyvinkin ajankohtainen nyt, kun hallitus suunnittelee oppivelvollisuuden laajentamista siten, että oppivelvollisuus ja maksuttomuus ulottuisivat jatkossa myös toisen asteen opintoihin. Kokeilun myötä suurin osa etenkin lukiodien oppimateriaalihankintojen käytännön toteutukseen liittyvistä kysymyksistä on ratkennut. Varsinkin oppimateriaalihankinnoista aiheutuvista kustannuksista saatiin kattava ja vertailukelpoinen aineisto. Lisäksi kokeilun parissa aktiivisesti niin oppilaitoksissa kuin hallinnossa työskennellyiltä henkilöstöltä saatiin arvokkaita ajatuksia ja suosituksia käytännön toteutuksesta, mikäli maksuttomuus jatkossa vakiintuu osaksi toisen asteen koulutusta. Erityisesti kokeilu auttoi paikantamaan sujuvan työskentelyn kannalta keskeiset toiminnot ja kipupisteet, jotka kaipaavat toimiakseen tietojärjestelmiä ja automaatiota.

Helsingin kaupunki on päässyt jakamaan kokemuksiaan kokeilusta muille kunnille sekä oppivelvollisuuden laajentamista valmisteleville työryhmille. Kokeilusta saadut kokemukset ovat vahvistaneet käsitystä siitä, että oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvässä lainvalmistelussa tulee huomioida kuntien ja kaupunkien erityispiirteet. Varsinkin Helsingissä väestö ja toimijoiden määrä toisen asteen koulutuksessa eroaa merkittävästi muusta maasta. Jo tällä hetkellä Helsingissä järjestetään noin 13 prosenttia koko Suomen toisen asteen koulutuksesta. Osuuden ennakoitaan kasvavan, sillä nuorten ikäluokat kasvavat lähivuosina.

Kokeilu aiheutti tilapäistä työmäärän kasvua oppilaitoksissa, mutta käytetty työpanos ei suinkaan mennyt hukkaan, vaikka kokeilu loppuikin lyhyeen. Kokeilun ansiosta Helsingin kaupunki on aiempaa huomattavasti valmiimpi oppivelvollisuuteen kaavailtuihin muutoksiin, vaikka uudistukseen vielä liittyykin isoja kysymyksiä.